

ljana — to je naš glavni smoter. Naš ideal Jugoslavije je naša država kot dostojen in vreden član družbe svobodnih, kulturnih narodov, ki vznikne iz krvi, prelite v tej strasni vojni. Naš ideal Jugoslavije je kot kamenit steber novega sveta, ki se mora roditi iz pokolja, katerega smo se udeležili tudi mi!

Nov svet in nov rod!

Ker vemo, kod, kam in čemu hočemo, smo tako začrtali široke konture vzgoji naroda do zavesti in zavednosti, do smoternega izrabljanja materialnih in moralnih sil tja do doseganja končnega ideala. Kažemo na smoter, ki želimo dospeti k njemu, a vprašati se moramo, če tudi moremo to, kar hočemo?

Volja je pravir vseh moči. Kreposti so, sicer bi ne imeli kreposti ljudi. Ne govorili bi o lepoti, dobroti in resnici, ne hrepeli bi po njih in ne udeleževali bi se v kulturi in življenju, ako bi jih ne bilo. Ako imamo voljo in ker so kreposti, je treba volji dati svobodno pot v kulturnem snovanju. Z voljo stopamo proti velikemu smotru svojega skupnega popolnjevanja. Naše delo bo tem intenzivnejše, čim vidnejši bodo uspehi, ki jih naj naše delo do naša narodu kot celoti potom podrobnega dela, izvršenega v korist vsakega posameznika, v vsem našem zasebnem in javnem delovanju se razvije vesela živahnost, iskreno stremenje naprej in navzgor, nezavidno podpiranje vsakega hotenja, ki je posteno v svojih namenih in odkrito v svojih sredstvih. Vsak poedinec bodi delavec v izgradbi moči, velikosti in blaginje domovine! Vsak poedinec ojači svojo pozicijo — toda ne na škodo bližnjaku! To se pravi — vsak naj najprej vzgoji samega sebe, kdor hoče vzgajati druge! V našem primeru velja geslo: Ne poslušaj me samo, ampak tudi glej me! Pa tudi takrat, prijatelj, kadar gledaš samega sebe in prenušas sam o sebi, glej, da te ne bo sram pred samim seboj! Ne bodi kot Askercevi izmajov, ki je bil od okolice česčen, a ko se je pogledal v zrcalo, je pijunil vanje! Izumavec, zahrbtnikov, izkoriščevalcev, luzinov, svetohincev, kvantačev, pijancev in potratnikov ne rabi naš narod! V imenu javne morale jim napovedujemo boj in jih moramo potisniti povsod iz javnosti, koder se zavirajo naš kulturni in нравstveni pokret!

Vzgoja našega naroda hoče moč in ženč čistih rok, vedrega srca in plemenitih namenov!

Temej narodov je rodovina. Med možem in ženo mora vladati harmonija, strpljivost in dostojnost v vedenju in obnevanju, da v deci ne porušimo ideala vzvišenosti, vdanosti in ljubezni, ki prešinja otroška srca, oklepajoč se svojih staršev z izkrenostjo in spoštovanjem. Fant in dekle, ki spletata zakonske vezi, morata biti moralno in materialno usposobljena, da lahko vzgajata in preživljata otroke, ki jih rodita. Otrok je last staršev, a je obenem last domovine. Iz otrok raste naš narod, zato pa mora biti naša naloga, da skrbimo za blaginjo otrok že takrat, ko še nespočeti živijo v hrepenenju in pričakovanju ženina in neveste, ako hočemo svojemu narodu dati telesno in duševno zdrav naraščanje. Spoštovanje do staršev ostane otroškemu srcu najdražji zaklad, če gleda v svojih roditeljih utelešene kreposti in čednosti, ki so mu privlačna, vzpodbudna in avtoritativna sila. Kolikokrat se očuva otrok pred moralnim padcem samo ob spominu na očeta in mater! Ta spomin je kakor večna luč, ki sveti v radosti in zdvojenosti na življenjsko pot ljubečega otroka. A ta spomin je tudi kakor nož, ki reže v srce, ako podedovana bolezen ali razrušena rodovinska sreča ali uničeno imetje rojstnega doma govori otroku o razbrzdanem, nerednem, lahkomiselnem življenju staršev, ki so storili največji greh takrat, ko so rodili dete in ga vrgli v plen krutemu življenju!

Nov svet in nov rod!

Zato pa dvigni vsak samega sebe iz nižin strasti in blodenj in pogubnih razvad, da se vzgojiš za vzgojvalca svojega naroda! Smoter stoji pred nami, a pota do njega so različna, vendar pa podobna v tem, da nas vodita volja in namen do izbire najboljših sredstev, ki z njimi v soglasju s svojo vestjo gradimo svoje skupno bivališče! Mi vsi smo kovači bodoče sreče svojega naroda. Kmetiška streha, delavčev dom in gosposka hiša so zibelke prihodnjih vekov naše očetnjave, ki naj bo delež onemu velikemu pričakovanju, kakor današnji dan v narodu polje od srca do srca! —

Kulturni socializem.

III.

Ako porazdelimo človeštvo v skupine enakih ali podobnih dušnih sposobnosti, dobimo posebno variacijsko kurvo (Gauss, Galton, Quételet): sre-

dino tvori večina ljudstva z normalno nardarjenostjo in vzgojo, ki zadošča za vsakdanje potrebe praktičnega življenja; en konec kurve nam predstavlja manjšino ljudskega izbora (cveta) z nadnormalno sposobnostjo in vzgojo, drug konec krivulje nam kaže manjšino psihopatov s podnormalno, degenerirano dušo. Ker pa ljudstvo samo izključuje psihopate in jih izolira po bolnicah in ječah, ostaneta le skupina ljudske večine (mase) in manjšina izbora (regence, vodstva).

Analogijo te razdelitve ljudstva v maso in regenco nahajamo v fiziki in koloidni kemiji: pri vsakem telesu (skupini atomov) razlikujemo maso in težišče, vso maso si mislimo osredotočeno v težišču, ki nam kot pars pro toto reprezentira takorekoč celo telo. V koloidni kemiji (profesor Weimann, Petrograd) zasledujemo nastoj kristala iz posebnega molekularnega kompleksa (kristalizacijskega središča), okoli katerega se kopičijo ostali molekuli kakor čebele okoli matice. Težišče, kristalizacijsko središče, matico ljudstva tvori njegov izbor, vodilna regenca. Tako smo našli novo, važno socialno dejstvo: v sedanjih fazi kulturnega razvoja se deli vsaka ljudska skupina v maso in regenco.

Kako se je doslej razvijalo v zgodovini to razmerje mase in regence? V različnih dobah, pri različnih narodih so tvorile regenco različne osebe ali skupine (stanovi), a masa sama je vedno sledila regenci kakor čreda. Socialno oblast je izvrševala vedno le regenca, ki si je pa ljudstvo ni samo in svobodno izbiralo kakor naša moderna demokracija. Večina historičnih regentov in regenc se je sama in s silo polastila socialne oblasti ter se vsilila ljudstvu, odklikujoča se po dveh nesocialnih znakih: 1. vsiljeni izbor ni prihajal iz skupine najboljših mož; 2. vsiljena regenca ni grabila za krmilo iz socialnega nagona ljubezni, ampak iz sebičnega nagiba, da bi brezobzirno izkoriščala ljudstvo. Nesocialni motivi so razvneli neprestane boje med konkurenti za regenco, boje, ki naj bi odločili, katera oseba (regent), kateri stan naj prevzame vodstvo (regenco) in izkoriščanje ljudstva. Ta boj voditeljev, konkurentov za regenco divja z isto slepo krvooločnostjo še danes.

Z vidika tega spoznanja pada nova luč na zgodovino in nam razlaga velik del historičnih bojev: bili so le konkurenčni boji voditeljev, ki so jim ljudske mase služile samo za sredstvo in orožje. Ubogo ljudstvo so gonili v bojno klanje ali s silo ali z mamonom ali s sugestijo idealnih gesel in slepeh fraz.

Vse tekmujoče regence so si bile edine v smotru za vodstvo ljudstva, a različne po metodi in sredstvih, s katerimi so si osvajale ljudske mase: 1. z vojnimi orožjem (aristokracija v monarhiji in oligarhiji); 2. z denarjem (plutokracija); 3. za sredstvo besede in vzgoje sta se vedno borili dve gerenci: a) duhovščina (hierokracija); b) filozofi, inteligence (zofokracija). Nekatere regence so stale na stališču nespravnega, brezobzirnega, uničevalnega razrednega boja: samo en razred (stan, stranka) vladaj ljudstvu z nedeljeno, absolutno oblastjo.

Ker niso še vsi tipi historičnih regenc izmrli, je zanimivo opazovati, kako se vedejo v kleni demokraciji, torej v tisti državni organizaciji, kjer se ljudstvo samo vlada in vodi, kjer si ljudstvo samo iz svoje srede svobodno voli in vzgaja regenco ter odklanja vsako vsiljeno regenco, stoječo na stališču razrednega boja.

Enoten odgovor ni mogoč, ker demokracija sama ni enoten pojem; razlikujemo namreč različne oblike demokracije, na pr. po merilu, po katerem si voli in izbira regenco (demokracijo z demagoško ali strokovno regenco); po organizaciji javne vzgoje in izobrazbe (približno enaka kulturna višina vseh državljanov); po metodi javne politične vzgoje in izvrševanja političnih dolžnosti in pravic. Drugače se javlja demokracija tam, kjer se opravljajo javni posli v ustnem poslovanju, kjer vodijo politično vzgojo plačani agitatorji in govorniki javnih shodov brez moralčne in strokovne kvalifikacije, kjer tehnika volitev in brutalni princip večine izključuje manjšino, nego tam, kjer se vrši večina-javna dela pismeno, kjer je vsako ustno vplivanje in sugestivno demagoštvo naravnost prepovedano, kjer se podajajo občinstvu vse informacije pismeno po časopisih in se kandidati istotako le pismeno, po svoji pravi strokovni sposobnosti predstavljajo, a ne po demagoški, teatralni in sugestivni spretnosti, kjer se že v šoli vsi državljani enakomerno politično vzgajajo in vsaka manjšina uživa proporcionalno veljavo.

Demagoška demokracija z velikimi diferencami splošne vzgoje in izobrazbe se nahaja v vedni nevarnosti, ker sebične

regence (aristokracija in plutokracija) zavratno spletkarijo, najemajo in podkupujejo demagoge ter jih vsiljujejo ljudstvu za voditelje. Taka aristokratska ali kapitalistična demokracija je najžalostnejša prikazen ljudskega izkoriščanja, ljudskega suženstva.

Prava demokracija, temelječa na socialni ljubezni in nagonu osebne svobode, se šele pripravlja in razvija, kulturna demokracija, v kateri doseže zadnji državljani vsaj kulturni minimum vzgoje in izobrazbe.

Kar največ osebne svobode! Tako kliče v gledalcu socialni nagon, tako kliče v trpečem človeku nagon svobode.

Maksimalna osebna svoboda je smoter vsakega odkritosrčnega in poštenega socializma. Socializem ima podreti in odstraniti vsako nepotrebno omejitev osebne svobode, zdrobiti vsako verigo nepotrebne osebne omejitve, a istočasno pripraviti vse pogoje splošni vzgoji v sposobnosti svobode.

Slišim nasprotno trditev: smoter socializma in zgodovinskega razvoja je najenostavnejša, do zadnje podrobnosti izvedena organizacija.

Osebna svoboda in organizacija, ali ne značita ti dve socialni energiji nepremostnega protislovja? Bistvo organizacije se izraža vendar v omejitvi osebne svobode. Če si organiziran, si izgublja osebno svobodo, postal si suženj organizacije, prisiljen si, slepo se pokoriti in slediti gotovi ideji.

Ali kaj so ideje? Ali ni vsaka ideja izpremenljiva, nastojna količina, le vsiljena iluzija absolutnega?

In prodajati svobodo minljivi iluziji, kako se strinja to z osebno svobodo in dostojnostjo?

Nočemo danes dalje razpredati te pereče in kočljive dileme, ampak prepričamo jo blagohotnemu in samostojnemu razmotrivanju spoštovanih bralk in bralcev, da si po našem skromnem in nemerodajnem spoznanju edini in zadnji smoter zgodovine in socializma vendarle — maksimalna osebna svoboda, da si vsaka organizacija le prehodno sredstvo za smoter svobode. Socialna ljubezen je prva in glavna socialna energija, kakor je toplota prva in glavna energija prirode, tista energija, do katere čuti priroda tako posebno ljubezen, da hoče vanjo izpremeniti vse druge energije. Tako vsaj uči slavni Carnot-Clausiusov princip entropije, po katerem se razlike energičnih način izravnavajo in čimdalje bolj izpreminjajo v toploto: vse energije se izpremene naposled v enakomerno toploto vsmerirja, da zavlađa večni mir izenačene toplote. Odlični fizik Boltzmann je princip entropije potrdil z originalno razlago, da stremi narava vedno v najverjetnejši položaj. Nered pa je povsod verjetnejši nego red, dalje kažejo molekuli v toploti najnerednejše gibanje, torej največjo svobodo, ergo: na koncu sveta zavlađa idealna anarhija izenačene toplote.

D.

Delo našega učiteljstva za Jugoslovanstvo.

Radoslav Knaflič.

Kozjansko učiteljsko društvo je dne 5. grudnia 1918 na predlog tov. Grmovška sklenilo soglasno, a) naj se pouk nemškega jezika na vseh narodnih šolah okraja, bodisi obvezno, bodisi neobvezno opusti ter se priporoča, naj se uvede kot učni predmet srbohrvatsko narečje.

b) Da se izvrši združenje jugoslovanskega učiteljstva pod enim praporom, se poziva vodstvo Zveze slov. štaj. učiteljev in učiteljic, da to društvo razdruži ter poveri vodstvo skupne in enotne stanovske organizacije Zavezi.

c) Učiteljstvo Kozjanskega okraja, zbrano dne 5. grudnia 1918 na Pištanju, pozdravlja iskreno ujedinjenje Srbijske, Črne gore in vsega ostalega etnografskega ozemlja SHS v eno edinstveno državo ter priznava že naprej vsako državno ustavno obliko, ki jo določi narodna konstituenta, torej tudi jugoslovansko monarhijo pod vladarsko hišo Karadžorđevićev.

Na predlog R. K. je istotako sprejelo soglasno:

a) Stavke o nadaljnji izobrazbi slovenskega učiteljstva, priobčene v 29. broju »Uč. Tovarisa« in še sledeče stavke:

b) Nujno potrebno je, naj se vse učne knjige predelajo v tem smislu, da se bo v njih nahajala tako prirojena učna tvarina, ki bo zbujala in gojila v srcu mladeži ljubezen do Slovanstva sploh ter do Jugoslovanstva posebe.

c) V vseh narodnih šolah se naj razen drugih narodnih in domorodnih pesni goji posebno jugoslovanska himna: »Ljepa naša domovina«, potem slovanske himne

»Kje dom je moj«, »Hej Slovani«, »Jaz sem Slovan«, »Slovenec, Srb, Hrvat«, »Naprej zastava Slave« itd., itd.

d) Zaradi enotnosti se naj naredi na vsa šolska poslopja Jugoslavije napis »Narodna šola« ter ne več »Ljudska šola«. Pečati šolskih vodstev se naj glase: »Šolsko vodstvo narodne šole SHS v...« (ter po analogiji »Krajni šolski svet narodne šole SHS v...«, »Okrajni šolski svet SHS...«).

e) Na prednji steni vsake učne sobe se naj pritrli skupina treh trobojnic SHS kot učilo in vidno znamenje utroedinjene Jugoslavije.

Sklepe b), c), d), e) blagovoli predlagati Zaveza naučnemu oddelku Narodne vlade SHS v Ljubljani.

Kozjansko učiteljsko društvo je dogradilo svoj prvi obrambni kamen za šolsko C. M. družbo ter pričinja graditi novega. »Kamen do kamena — jugoslovanska palača!«

Med narod!

Nadučitelj R. K. na Dobju je izposloval sestavo krajnega odbora Narodnega vieća, ker je prevzel posej poslovodje. Ta odbor je oskrbel, da so se ob razglasitvi ustanovitve Jugoslavije razobesile raz vse hiše in raz cerkveni zvonik velike trobojnice ter je sklical v šolo velik shod naroda dne 3. novembra 1918. Ob natlačeno polnih prostranih šolskih prostorih je imenovani poslovodja razložil narodu potek ustanovitve Jugoslavije z vrhovno vlado v Zagrebu ter s podvlado v Ljubljani; razglasil vladni sklep, da ostanejo vsi dosedanja zakoni tako dolgo v veljavi, dokler se ne sklenejo novi. Pozival je k pokornosti in redu, ki naj bo kraju in narodu na čast in korist. Njegovemu pozivu: »Zivelá svobodna Jugoslavija!« so se zborovalci ponovno navdušeno odzvali.

Veroučitelj župnik Zagar Ivan je obrazil narodu več drugih zadev socialnega, obrambnega ter ustavnega značaja, pozivajoč narod na trezno presojevanje novih razmer ter k ljubezni do osvobodjene domovine. Navdušeno pritrjevanje je svedočilo o lepem uspehu njegovega predavanja.

Prihodnjo nedeljo, dne 8. novembra 1918, je ustanovil odbor v šoli »Narodno Obrano« za Dobje, broječo nad 100 mož, ter je stopil v stik s poveljnikom 87. pehotnega polka v Celju. Hvala razsodnosti prebivalstva, ni imela »Narodna obrana« nobenega povoda nastopiti dejanjsko. Odbor »Narodnega Vieća« je pozival iz vojne se vrnivše vojsake, naj se vrnejo v vojno službo Jugoslavije; zakaj mlada država potrebuje nujno vojaštva, toda poziv ni imel uspeha. Kriva avstrijska vojaška vzgoja je ljudem vojno službo tako silno ostudila, da je pod njeno težo že itak nizka narodna zavednost moštva padla na najnižjo stopnjo.

V soboto, dne 4. grudnia 1918, na državni praznik ujedinjenja SHS, je priredilo učiteljstvo na Dobju za šolsko mladino slavnost. Raz šolskega poslopja je plapolala 7 m dolga trobojnica. Nad glavnimi vrati je z zelenjem okrašena skupina treh zastavic SHS v obliki razsohe praznično pozdravljala, enako tudi v slavnostno okrašenem razredu in nad glavnimi vrati učiteljskega stanovskega poslopja kot javno počitovanje in poduk narodu, da je izvršeno veliko državno delo. Po izvršitvi oblastveno določenega vzporeda se je vršil po Dobju obhod šolske mladine z učiteljstvom s skupino treh trobojnic na čelu ter s posameznimi zastavami, porazdeljenimi med vrsto otrok. Ob koncu je zapela mladina, razpostavljena v telovadnem zboru, odkritih glav na javnem prostoru pred cerkvijo še enkrat slavnostno himno »Ljepa naša domovina«.

Istega dne zvečer je priredila bližnja šolska mladina v mraku obhod z lampijoni, noseč pred seboj skupino trobojnic SHS ter pojoč slavnostno himno in druge narodne pesmi.

V nedeljo, dne 15. grudnia 1918, se je vršila cerkvena slavnost po predpisani načinu. Vse hiše so bile okrašene s trobojnicami.

V nizkem naziranju bi se moglo morebiti misliti, da se hočemo s tem in podobnimi poročili bahati. Tak nizek namen nam ni znan. Pisatelja teh vrstic vodi v tem poslu višji namen, pokazati tovarišcam in tovarišem, da je več načinov, kako vzgajati mladino in narod za ujedinjenje Jugoslovanstva s povoljnim uspehom tudi ob neugodnih razmerah v hribih. Trdna volja, odločnost in vztrajnost premagajo vse ovire. Delo optimizma ima vedno nekaj uspehov, dočim jih pesimizem že v kali zadušil.

V sosednjem trgu Planini se je istotako ustanovil odbor »Narodnega Vieća«, ki mu pripadata dva tovariša učitelja in en veroučitelj, načeljuje mu nadučitelj Ravtar. Odbor je marljivo deloval. Od-